

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) kiittää mahdollisuudesta lausua oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista.

Yhtenä Asianajajaliiton sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Asianajajaliiton oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Asianajajaliitto pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettynä lausuntona Asianajajaliitto esittää seuraavat huomiot toimenpide-esityksistä, jotka on eritelty oikeuslaitostyöryhmän alatyöryhmittäin selkeyden vuoksi.

Asianajajaliitto huomauttaa, että toimenpide-ehdotukset tulisi priorisoida, niitä varten tarvittavat resurssit tulisi kokonaisarvioida sekä lisäksi tulisi selvittää toimenpide-ehdotuksien sisällyttäminen jo käynnissä oleviin sekä vielä käynnistymättömiin Suomen hallitusohjelmaan kirjattuihin lainsäädäntöhankkeisiin. Lisäksi toimenpide-ehdotukset ovat hyvin erimitallisia. Osa ehdotuksista on toteutettavissa ilman lainsäädäntömuutoksia ja osa tarvitsee lainsäädäntömuutosten lisäksi myös merkittävää resursointia, kuten syyttäjän johtama esitutkinta tai lautamiesjärjestelmän poistaminen, joita Asianajajaliitto on jo aiemmin ilmoittanut kannattavansa. Lisäksi oikeuden saatavuuden kannalta tulisi konkretisoida erityisesti oikeusapupalkkion korottamista, oikeusavun tulorajoja ja oikeusturvavakuutusten sääntelyä koskevia esityksiä.

Vaikka Oikeuslaitoksen riippumattomuuden perustuslailliset takeet -erillistyöryhmä antaa myöhemmin esityksensä, olisi myös arvioitava nyt esitettyjen toimenpide-ehdotusten joukossa olevien riippumattomuutta tehostavien toimenpiteiden siirtoa mainitun työryhmän käsiteltäväksi.

Alatyöryhmien toimenpide-esitykset sisältävät digitalisaatioon, oikeudenhoidon järjestelmiin ja tekoälyyn liittyviä näkökohtia, joiden osalta keskeinen haaste on se, että tällaiset hankkeet nähdään erillisenä. Esimerkiksi yleistä tuomioistuinjärjestelmää AIPAA ja hallinto- ja erityistuomioistuimille tarkoitettua HAIPAA kehitetään erikseen. Oikeudenhoidon digitalisaatiota tulisi tarkastella kokonaisuutena eikä prosessilajeittain. Suomi on yksi harvoja Euroopan maita, joissa tuomioistuimissa ei voi asioida digitaalisesti ja siksi oikeudenhoidon digitalisaatioon tulisi erityisesti panostaa. Asianajajaliitto on aiemmin esittänyt Oikeudenhoidon Omakannan perustamista (<https://asianajajaliitto.fi/2023/05/oikeudenhoidon-omakanta-kansalaisen-oikeusturvaksi/>), joka edellyttäisi poikkihallinnollista ja prosessinlajit ylittävää yhteistyötä, mutta joka voisi säästää merkittävästi hallinnollisia kuluja, kun kansalaiset ja avustajat voisivat tarkastella itseään tai asiakastaan koskevia asioita eikä tuomioistuimille eri tavoin toimitettuja asiakirjoja tarvitsisi siirtää järjestelmästä toiseen tai asiakaspalvelua järjestää esimerkiksi asian vireillä olon todentamiseksi tai käsittelijän varmistamiseksi. Muilta osin Asianajajaliitto viittaa kohdassa 97 ja 160 lausumaansa.

ALATYÖRYHMÄ 1: RIKOLLISUUS JA RIKOSASIOIDEN KÄSITTELY SEKÄ RANGAISTUKSET JA NIIDEN TÄYTÄNTÖÖNPANO S.14 à

Rikollisuutta ja rikosasioiden käsittelyä sekä rangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa käsittelevän alatyöryhmän toimenpide-ehdotukset sisältävät useita innovatiivisia toimenpide-ehdotuksia, joita Asianajajaliitto pääosin kannattaa.

Rikosprosessi palveluna

Useat rikosprosessia koskevat ehdotukset vaikuttavat välittömästi asianosaisten rooliin. Ehkä näkyvimmin asianosaisilta odotettava aktiivisuus tulee esille esitutkinta-aineistoon ja loppulausuntomenettelyyn liittyvissä toimenpide-ehdotuksissa.

Asianajajaliiton kannattaa esitutkinta-aineiston tallentamista sähköiselle ja tietoturvaliselle alustalle siten, että asianosaisilla on mahdollisuus tutustua materiaaliin jo esitutkinnan aikana. Tämä olisi omiaan edistämään hyvää asianajoa ja vähentämään lisätutkintapyyntöjä. Koska esitetty järjestelmä ylittää sisäministeriön ja oikeusministeriön hallinnonalat, tämä voisi olla yksi Suomen hallitusohjelmaan kirjattua tavoitetta edistää tiedon liikkumista julkishallinnon eri tietojärjestelmien välillä ja sen voisi toteuttaa osana digitalisaatioon kytkeytyvää poikkihallinnollista digitalisaation uudistusohjelmaa.

Jaettu alusta on edellytys myös sille, että loppulausuntomenettelyn velvoittavuutta olisi mahdollista lisätä, mikä on Asianajajaliiton näkemyksen mukaan kannatettava ehdotus. Mikäli velvoittavuutta lisätään, tulee menettelyssä kuitenkin huomioida myös erityistilanteet, kuten se, ettei asianajaja tavoittaisi asiakasta yrityksistä huolimatta taikka se, että asianajaja tulee mukaan epäillyn käytettyä oikeutta puolustaa itseään tai vaihtaa avustajaa myöhemmässä vaiheessa esitutinnan jo päätyttyä – joskus merkittävästi myöhemmin, esimerkiksi valitusvaiheessa.

Myös muut toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia. Asianajajaliitto kuitenkin tuo esiin, että ehdotusten onnistunut toteuttaminen vaatii kuitenkin lisäresursseja. Tämä koskee esimerkiksi tutkinnanjohtajuuden siirtämistä esitutkintaviranomaiselta syyttäjälle muissa kuin yksinkertaisissa ja rutiininomaisissa rikosasioissa, mitä Asianajajaliitto pitää erittäin kannatettavana ja onkin ehdottanut sitä työtapareformissaan (<https://asianajajaliitto.fi/asianajajaliitto/mita-teemme/tyotapareformi/>). Asianajajaliitto katsoo, että ilman riittävää resursointia mahdolliset uudistukset saattavat johtaa vain entistä pahempaan ”pullonkauloihin”, kuten esityksessä viitataan asioiden ruuhkautumiseen eri viranomaisissa. Resursseja tarvitaan huomattavasti myös digitalisaatiohankkeisiin, mutta näillä resursseilla toimintaa on mahdollista muuttaa paitsi palvelukeskeisemmäksi, myös tehokkaammaksi.

Edellä mainittujen lisäksi Asianajajaliitto kannattaa erityisesti syyteneuvottelujen käyttöalan laajentamista, mikä olisi omiaan tehostamaan laajojen rikosasioiden käsittelyä, esitutkintakuulustelujen entistä laajempaa videotallennusta, sekä sen selvittämistä, olisiko asianomistajia koskevien prosessuaalisten säännösten muuttaminen mahdollista suureen asianomistajamäärään kohdistuvissa tietoverkko- ja kyberrikoksissa (ks. ehdotus rikosuhriavustajasta <https://asianajajaliitto.fi/blogi/vastaamo-tapauksen-jalkipyykissa-riittaa-pestavaa/>). Nykyinen sääntely on laadittu olosuhteissa, joissa tällaisia kokonaisuuksia ei ole osattu ennakoida, eikä nykyinen rikosprosessi sovellu tällaisiin tapauksiin.

Prosessilajin valinta

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan asianosaisten autonomian lisääminen prosessilajin valinnassa on kannatettavaa, mutta tässä tulee huomioida Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan edellytys jokaisen oikeudesta julkiseen oikeudenkäyntiin häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Tältä osin on kiinnitettävä erityistä huomiota tiedoksiantotapaan ja asiakirjoissa käytettävään kieleen, jonka on oltava ymmärrettävää, jotta asianosaisella on todellinen mahdollisuus harkita kantaansa koskien prosessilajin valintaa. Harkittavaksi tulee myös se, tulisiko kirjallisessa tai poissaolokäsittelyssä annettu ratkaisu antaa asianosaiselle todisteellisesti tiedoksi todellisen muutoksenhakumahdollisuuden varmistamiseksi.

Asianajajaliitto katsoo, että Viron mallin mukaisen niin sanotun lyhytmenettelyn tarkempi selvittäminen on kannatettavaa. Myös lautamiesjärjestelmästä luopuminen olisi omiaan lisäämään

oikeudellista asiantuntemusta päätöksenteossa, ja Asianajajaliitto on useasti esittänyt lautamiesjärjestelmän lakkauttamista, mutta nostonut myös tähän liittyen huolen riittävästä resursoinnista (ks. esim. <https://asianajajaliitto.fi/2022/05/lautamiesjarjestelman-poistaminen-vaatii-huomattavia-lisaresursseja/>).

Preklusion tai muun vastaavan kaltaisen uhan asettamiseen rikosprosessissa tulee Asianajajaliiton näkemyksen mukaan suhtautua varauksella. Lähtökohtana tulee olla Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdassa turvatut syytetyn vähimmäisoikeudet. Mikäli preklusioon päädyttäisiin, tulisi menettelyssä huomioida riittävällä tavalla muutosten kohteena olevien epäiltyjen perusoikeudet ja niiden toteutumista koskevat haasteet. Laajassakin rikosasiassa toimeksianto asianajajalle saattaa tulla verrattain myöhään tai asiakkaan tavoittamisessa saattaa olla suuria haasteita.

Asianajajaliitto myös katsoo, että rikosprosessia olisi mahdollista sujuvoittaa laajentamalla ROL:n mukaisen puolustajan määräyksen käyttöalaa nykyisestä esimerkiksi siten, että se koskisi jatkossa kaikkia vankeusuhkaisia rikoksia. Asianosaisten tasavertaisten oikeuksien varmistamiseksi ja prosessin sujuvuuden lisäämiseksi myös ROL:n mukainen avustajamääräys tulisi ulottaa nykyistä useampiin tilanteisiin.

Asianajajaliitto katsoo, että käräjäoikeustuomion valitusajan lyhentäminen 14 vuorokauden nykyisestä 30 vuorokaudesta on mielekästä vain, mikäli samalla määritellään määrääjat myös valitusta seuraavalle hovioikeusprosessille. Siinäkin tapauksessa, että käräjäoikeuden tuomio olisi selkeästi jäsennelty, ei 14 vuorokautta kuitenkaan välttämättä ole riittävä aika valituksen laatimiselle etenkin laajemmissa rikosasioissa. Lyhyemmän valitusajan tuomat haasteet korostuvat entisestään tilanteissa, joissa tuomion antamisen ajankohtaa ei ole mahdollista ennakoida ajoissa.

Asianajajaliitto tuo lisäksi esille, että vapauten kohdistuvien pakkokeinojen vähäisempi käyttö lisäisi mahdollisuutta suunnitella istuntoajankohtia ja tasata ruuhkahuippuja. Tällä hetkellä tilanne on, että tuomioistuinten aikataulu on paljolti sidottu vangittujen asioita koskeviin määräaikoihin.

Rikosten seuraamusjärjestelmä

Asianajajaliitto katsoo, että yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön muutostarpeita pohdittaessa tulisi niiden soveltamisalaa laajentaa myös nykyistä pidempien rangaistusten vaihtoehtona. Myös valvontarangaistuksen käyttöalan laajentamista tulisi harkita.

Asianajajaliitto nostaa muuntorangaistuksiin liittyen esille huolen vankilakapasiteetin riittävydestä jo toteutuneet rikosoikeusjärjestelmän ja suunnitelmissa olevat muutokset huomioiden sekä sen, että käsiteltäessä muuntorangaistuksia kirjallisessa menettelyssä.

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

Asianajajaliitto pitää työryhmän tavoitteita kannatettavina ja esitettyjä toimenpiteitä pääosin hyvinä. Asianajajaliitto tuo kuitenkin esiin, että ottaen huomioon uudistuksiin käytettävissä olevien resurssien rajallisuus, on syytä arvioida huolellisesti, mitkä toimenpiteet ovat realistisesti toteutettavissa lähitulevaisuudessa ja keskittyä niiden jatkokehittämiseen. Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että mahdolliset uudistukset eivät heikennä oikeusturvan toteutumista tai yleistä luottamusta tuomioistuinlaitosta kohtaan.

Asianajajaliitto on huolissaan laajojen riita-asioiden määrästä erityisesti muutoksenhaussa. Laajojen riita-asioiden määrää tarkastellessa on hyvä kiinnittää huomio myös siihen, että lentomat kustajia koskevat asiat tilastoituvat laajoiksi riita-asioiksi eli niin sanotuiksi L-asioiksi, ja näiden korkean määrän takia olisi hyvä, että ne tilastoitaisiin muina kuin laajoina riita-asioina, jolloin myös alemmissa tuomioistuimissa käsiteltävien laajojen riita-asioiden määrä olisi todellisempi.

Tuomioistuimen rooli pelkistetty

Tuomioistuin käsittelee tutkimista ja oikeudellista kannanottoa koskevat asiat

34.–35. Asianajajaliitto kannattaa ehdotettuja toimenpiteitä. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että tuomioistuimen rooli tuomiovallan käyttäjänä säilyy.

Muutoksenhakujärjestelmän kehittäminen

36. Asianajajaliitto kannattaa toimenpide-ehdotusta. Mahdollisuudesta saattaa ennakkopäätöskysymys korkeimman oikeuden ratkaistavaksi on annettu hallituksen esitys 152/2024 (vireillä, hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta). Myös muita toimenpiteitä esitetyn tavoitteen saavuttamiseksi on syytä selvittää. Nykyisen ennakkopäätösvalituksen käyttöala on Asianajajaliiton käsityksen mukaan jäänyt kapeaksi johtuen ainakin siitä, että hakemuksen tekemisen myötä normaali muutoksenhakureitti poissulkeutuu, jolloin asianosainen ottaa hakemuksen tehdessään riskin muutoksenhakumahdollisuuksiensa heikkenemisestä. Toisaalta hyppyvalitus- tai ennakkopäätösvalitusmenettelyn tulee olla sellainen, ettei se mahdollista mekanismin väärinkäyttöä esimerkiksi muutoksenhaun pitkittämiseen tai entisestään kuormita tuomioistuinlaitosta lisäämällä erilaisten hakemusten määrää tai käsittelyvaiheita.

37. Asianajajaliitto kannattaa ehdotettuja toimenpiteitä. Laajoissa riita-asioissa jatkokäsittelylupa myönnetään hyvin usein, joten esimerkiksi tietyn euromäärän ylittävien riitojen jättäminen lupajärjestelmän ulkopuolelle keventäisi Asianajajaliiton käsityksen mukaan käsittelyä hovioikeudessa, kun jatkokäsittelylupaa ei tarvitsisi erikseen käsitellä. Rahamäärältään kohtuullisen suurten asioiden jättäminen jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle on perusteltua myös siksi, että tällaiset asiat ovat asianosaisille tyypillisesti erityisen tärkeitä ja asian käsittelyn päätyminen jatkokäsittelyluvan epäämiseen on omiaan vähentämään yleistä luottamusta tuomioistuinlaitokseen. Asianajajaliitto suhtautuu pidättyvästi muutoksenhakuoikeuden rajoittamiseen näytöstä ja toteaa, että näytön arviointiin perustuvaa muutoksenhakua on jo nyt rajoitettu jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvissa asioissa.

Velkajärjestelyasioissa tuomioistuimen rooli on pelkistetty ja ulosottolaitoksen sekä talous- ja velkaneuvonnan rooleja on vahvistettu

38. Asianajajaliitto kannattaa esitettyjä toimenpiteitä.

Tuomioistuin tehokas ja varteenotettava riidanratkaisupalvelujen tarjoaja

Prosessisäännökset mahdollistavat erilaiset menettelytavat ja prosessisäännösten keinovalikoimaa käytetään hyväksi

39. Asianajajaliitto pitää toimenpide-ehdotuksia pääosin kannatettavina. Toimenpide-ehdotuksissa on paljon samoja elementtejä Asianajajaliiton esittämästä työtapareformista riita- ja rikosasioiden sujuvoittamiseksi ja oikeudenkäyntien kustannusten alentamiseksi. Asianajajaliitto katsoo, että olemassa olevaa prosessisäännösten keinovalikoimaa tulisi tuomioistuinmenettelyissä käyttää nykyistä tehokkaammin.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan kaikkiin riita-asioihin tulisi laatia heti prosessin alkuvaiheessa sitova prosessisuunnitelma. Lisäksi prosessin johdon tehostaminen olisi mahdollista toimintatapoja muuttamalla ja tuomareiden koulutusta lisäämällä. Tuomioistuimen tulisi tehokkaan prosessin johdon keinoin pyrkiä karsimaan tarpeetonta oikeudenkäyntiaineistoa ja asian käsittelyn pitkittymistä asettamalla esimerkiksi preklusiouhkia nykyistä useammin. Tarvittaessa tuomioistuimen tulisi käyttää lainsäädännön antamaa mahdollisuutta rajata tarpeetonta todistelua. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan tuomioistuimessa tulisi kuulla suullisesti vain sellainen todistelu, jonka kuuleminen on välttämätöntä asian ratkaisun kannalta. Tarpeetonta henkilötodistelua voitaisiin karsia esimerkiksi siten, että todistaja antaisi etukäteen kirjallisen lausunnon. Asianajajaliitto kannattaa myös mahdollisuutta antaa rajatuissa tilanteissa tuomioistuinratkaisu pelkän kirjallisen valmistelun jälkeen, vaikka joku asianosainen sitä vastustaisi.

Prosesseja tulisi tehostaa ja nopeuttaa mahdollistamalla nykyistä laajemmin ja joustavammin osaratkaisujen antaminen (osatuomio, välituomio). Ehdotettujen toimenpiteiden lisäksi tulisi arvioida sitä tehostamistoimea, että suullisessa käsittelyssä voitaisiin joustavasti keskittyä keskeisen suullisen todistelun vastaanottamiseen ja loppulausuntoihin, ja tuomioistuin perehtyisi muuhun aineistoon suullisen käsittelyn ulkopuolella. Menettelytapa on yleinen välimiesmenettelyssä. Prosessin tehostamisen keinoja tulisi kehittää ennakkoluulottomasti ja arvioimalla kriittisesti myös nykyisten prosessiperiaatteiden, kuten oikeudenkäynnin suullisuuden ja välittömyyden, asettamia vaatimuksia. Vaikutteita voisi ottaa myös jo käytössä olevista keinoista, esimerkiksi markkinaoikeudessa järjestetään laajoissa patenttiasioissa niin sanottu prosessikuuleminen, jolla voidaan prosessinjohtollisin keinoin arvioida esimerkiksi näytön laajuutta kirjelmöinnin supistamiseksi ja prosessin aikatauluttamiseksi.

Asianajajaliitto suhtautuu pidättyväisesti asiamiestä koskevien myötävaikutusvelvoitteiden laajentamiseen. Jo voimassa olevat säännökset (mm. asiamiehen henkilökohtainen kuluvastuu rajatuissa tilanteissa) ja tapaohjeet asettavat asiamiehille velvoitteita suhteessa viranomaisiin ja asiakkaidensa vastapuoliin. Asiamies on ensisijaisesti velvollinen valvomaan asiakkaansa etua ja noudattamaan tämän antamia toimintaohjeita. Asianajajan myötävaikuttaminen asiakastaan koskevan oikeusprosessin etenemiseen voi olla asiakkaan edun vastaista, eikä asiamiestä voida velvoittaa toimimaan asiakkaaseensa kohdistuvien velvoitteiden vastaisesti. Tuomioistuimella tulee lähtökohtaisesti olla vastuu prosessin johtamisesta ja sen eteenpäin viemisestä. Tuomareilla on jo nyt jo voimassa olevassa lainsäädännössä annettu runsaasti keinoja, joilla prosessia on mahdollista edistää tehokkaasti. Näitä keinoja tulisi käytännössä hyödyntää nykyistä tehokkaammin.

Asianajajaliitto ei näe merkittävää hyötyä prosessin tehokkuuden kannalta sillä, että tuomari voisi antaa suullisen esityksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi pääkäsittelyn jälkeen, jolloin asiassa aiheutuvat asiamieskulut ovat käytännössä kokonaan jo syntyneet. Esitetty muutos ei juuri vähentäisi asianosaisten kuluja verrattuna siihen, että asiassa annettaisiin ratkaisu. Asianajajaliitto on huolissaan siitä, että ehdotettu oikeus olisi omiaan heikentämään tuomarin pyrkimystä panostaa asian huolelliseen käsittelyyn pääkäsittelyssä ja ratkaisun huolelliseen harkitsemiseen.

40. Asianajajaliitto on katsonut pienriitamenettelyn osalta, että erillisestä pienriitamenettelystä ei tulisi säätää tässä vaiheessa, vaan sen sijaan nykyistä oikeudenkäyntimenettelyä tulisi kehittää kokonaisuudessaan nopeammaksi ja edullisemmaksi. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan pienriitamenettely tulisi käytännössä varmuudella kasvattamaan merkittävästi tuomioistuimen käsiteltäväksi tulevia asiamääriä, sillä tällä hetkellä pienriitamenettelyn soveltamisalaan kuuluvat jutut eivät usein tule lainkaan tuomioistuimeen. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan vastaus annettaisiin haastehakemuksen perusteella tuomioistuimen esittämiin yksilöityihin kysymyksiin.

41. Asianajajaliitto katsoo, että tilanteessa, jossa yleiset tuomioistuimet ovat jo nykyisellään kuormittuneita, vaihtoehtoisen kuluttajariitalautakuntamenettelyn säätäminen ei ole suositeltavaa, koska se todennäköisesti lisäisi käsiteltäväksi tulevia juttumääriä.

42. Asianajajaliitto pitää esitettyä toimenpidettä hyvänä.

43. Asianajajaliitto katsoo, että ensisijaisesti on tärkeää kehittää tuomioistuinprosessia siten, että nykyisin käsiteltävänä olevilla juttumäärillä asiat saadaan ratkaistua kohtuullisessa ajassa, kohtuullisin kustannuksin ja laadukkaasti. Laajojen riita-asioiden ohjautuminen välimiesmenettelyyn helpottaa osaltaan tuomioistuimen vaikeaa resurssitilannetta ja lyhentää keskimääräisiä käsittelyaikoja, minkä vuoksi ensisijaisena tavoitteena lähitulevaisuudessa ei tulisi olla laajojen riita-asioiden ohjautuminen suuremmissa määrin tuomioistuinmenettelyyn välimiesmenettelyn sijasta. Jos tuomioistuinmenettelyn houkuttelevuutta liike-elämän riitojen ratkaisupaikkana halutaan kuitenkin edistää, toimenpide-ehdotus numero 39:n osalta lausutut toimenpiteet nopeuttaisivat ja tehostaisivat oikeudenkäyntimenettelyä, minkä seurauksena tuomioistuinkäsittelystä tulisi varteenotettavampi vaihtoehto välimiesmenettelylle. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat seikat on yksi syistä, joiden vuoksi liike-elämän riitoja ohjataan välimiesmenettelyyn. Mahdollisuus laajempaan salassapitoon tuomioistuinmenettelyssä saattaisi lisätä tuomioistuinmenettelyn houkuttelevuutta liike-elämän riitojen ratkaisupaikkana. Pääasialliset syyt välimiesmenettelyn valitsemiselle ovat kuitenkin ennen kaikkea menettelyn nopeus suhteessa tuomioistuinmenettelyyn sekä mahdollisuus voida vaikuttaa siihen, että asian ratkaisee kyseisen riidan kohteena olevan aiheen erityisasiantuntija. Tuomioistuimen houkuttelevuutta liike-elämän riitojen ratkaisupaikkana voidaan siten ennen kaikkea edistää tehostamalla ja nopeuttamalla menettelyä, selvittämällä mahdollisuuksia panostaa tuomareiden erityisosaamiseen eri aihealueilla sekä keskittämällä asioita ratkaistavaksi näiden osaamisalueiden mukaisesti. Valikoidut tuomarit voisivat keskittyä erimerkiksi vain liike-elämän riitojen ratkaisemiseen.

44. ja 45. Asianajajaliitto kannattaa toimenpide-ehdotuksia.

Sovittelu on tasavertainen osa tuomioistuinten riidanratkaisupalvelua

46.–48. Asianajajaliitto pitää sovitteluun liittyviä tavoitteita hyvinä ja esitetyt toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia. Sovittelun käyttöä tulee pyrkiä lisäämään tuomioistuinmenettelyssä ja sen ulkopuolella. Samalla tulee kiinnittää huomiota siihen, että asianosaisilla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus ja vaihtoehto saada asiaansa tuomioistuimen ratkaisu kohtuullisessa ajassa ja kohtuullisin kustannuksin. Sovittelua edistävien toimenpiteiden suunnittelussa tulee lisäksi kiinnittää huomiota siihen, että tuomioistuinmenettelyyn ei tarpeettomasti lisätä muodollisia vaiheita, jotka ovat omiaan entisestään lisäämään prosessin kestoa ja kustannuksia.

Asianajajaliitto ehdottaa lisäksi, että sovittelun käyttöalan laajentamiseksi selvitetäisiin mahdollisuudet laajentaa oikeusturvavakuutus kattamaan yksityisen sovittelijan palkkio sekä asiamiehen palkkio sovitteluun osallistumisesta. Oikeusturvavakuutusten sääntelyä tulisi myös erityisesti kuluttajan oikeuksien suojaamiseksi selvittää.

Huoltoriidoissa tuomioistuimen rooli on pelkistetty ja yhä useampi riita ohjautuu sovitteluun

49. Asianajajaliitto kannattaa ehdotusta.

50.–51. Asianajajaliitto pitää ehdotuksia pääosin kannatettavina. Sovitteluun tulisi kannustaa ja sitä koskevaa tiedottamista tulisi kehittää. Kun otetaan huomioon sovittelun luonne nimenomaan vapaaehtoisuuteen perustuvana menettelynä, sovittelun ei tule missään tilanteessa olla pakollista. Saavutetun sovinnon vahvistamisen nopeuttaminen on tavoiteltavaa, mutta tätä eikä muitakaan tuomioistuinmenettelyn tehostamiseksi tehtäviä toimia tule tehdä lapsen edun toteutumisen varmistamisen kustannuksella.

52. Asianajajaliitto suhtautuu torjuvasti yleisen tuomioistuimen ratkaisutoiminnan viemiseen hallintoprosessille tyypilliseen suuntaan. Asianosaisilla on mahdollisuus esittää haluamaansa näyttöä, myös asiantuntijanäyttöä, ja laki mahdollistaa myös tuomioistuimen oma-aloitteisen asiantuntijanäytön hankkimisen tarvittaessa.

53. Asianajajaliitto viittaa ehdotusta 39 koskevassa vastauksessaan esitettyyn. Asianajajaliitto ei kannata mahdollisuutta poissulkea mahdollisuus esittää kirjallista näyttöä. Mahdollisuus laatia olosuhdeselvitys jo sovitteluvaiheessa on kannatettava ehdotus. Olosuhdeselvitys voitaisiin myös tehdä heti hakemuksen vireille tullessa siten, että tuomari kävisi puhelinneuvottelun molempien avustajien kanssa ja tämän jälkeen päätettäisiin, mitä olosuhdeselvitys koskisi. Samalla sovittaisiin vastauksen määräaika, mahdollinen väliaikaismääräyskäsitely ja pääkäsitely.

54.–57. Asianajajaliitto pitää ehdotuksia kannatettavina

Mahdollisuus saada oikeutetut vaatimukset tuomioistuimeen kohtuullisin kustannuksin ja kuluriskein

58. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännökset ovat Asianajajaliiton näkemyksen mukaan toimivia, eikä niiden muuttamiseen ole tarvetta. Oikeudenkäyntien kustannuksia nostaa niiden hoitamisen edellyttämä suuri työmäärä ja prosessien pitkä kesto, jolloin avustaja joutuu perehtymään asiaan useita kertoja uudelleen. Kustannuksia tulisi pyrkiä hillitsemään pyrkimällä tehostamaan ja nopeuttamaan oikeusprosesseja lainsäädäntömuutoksilla ja työtapareformeilla, lisäämällä tuomioistuinlaitoksen resursseja sekä pyrkimällä vähentämään tuomioistuinten työtaakkaa esimerkiksi selvittämällä mahdollisuuksia siirtää tehtäviä muiden viranomaisten hoidettavaksi.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan lähtökohtana tulee jatkossakin olla, että jutun häviöjä veloitetaan korvaamaan jutun voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut. Tuomioistuimella on jo nykyisellään kuluratkaisuissa huomattavasti harkintavaltaa ja sen lisääminen entisestään

heikentäisi ratkaisujen ennakoitavuutta. Harkinnanvaraisuuden lisääminen saattaa entisestään nostaa asianosaisen kynnystä viedä oikeutetun intressinsä oikeudenkäyntiin.

Asianajajaliitto ei lähtökohtaisesti kannata yksityishenkilöitä tai vastaavia tahoja koskevia oikeudenkäyntikulujen korvaus- tai kulukattoja, koska ne ovat omiaan heikentämään näiden tahojen saatavilla olevan oikeudellisen avun laatua ja nostavat niin ikään entisestään kynnystä viedä oikeutettu intressi tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Asianajajaliitto pitää oikeusturvavakuutusten kehittämismahdollisuuksien selvittämistä kannatettavana. Ehdotettujen toimenpiteiden lisäksi on syytä selvittää oikeusturvavakuutusten korvauskattojen nostamista. Lisäksi tulisi selvittää mahdollisuudet laajentaa vakuutus kattamaan yksityisen sovittelijan palkkio sekä asiamiehen palkkio sovitteluun osallistumisesta sovittelun käyttöalan laajentamiseksi. Tältä osin Asianajajaliitto myös viittaa tältä osin myöhemmin kohdassa 99 oikeusturvavakuutusten kehittämistarpeista lausumaansa.

59. Asianajajaliitto kannattaa toimenpide-ehdotusta, vaikka oikeudenkäyntikuluihin liittyviä väärinkäytöksiä ei asianajajien piirissä ole tunnistettu merkittäväksi ongelmaksi. Asianajajaliitto ehdottaa lisäksi selvitettäväksi turvaamistoimen käyttöalan laajentamista koskemaan pääasian ajamisesta aiheutuvien oikeudenkäyntikulujen korvausvastuuta.

Asianosaiselle kokemus oikeudenmukaisuudesta

Laadukas prosessi

60.–62. Asianajajaliitto pitää ehdotettuja toimenpiteitä hyvinä. Riita-asioiden käsittelyn laatua tulisi seurata ja seurannan johtaa toimenpiteisiin, mikäli laatuutkimuksissa havaitaan puutteita. Asiamiespakkoa ja avustajan asiantuntemukseen kohdistuvia erityisvaatimuksia on syytä harkita esimerkiksi ehdotetuissa asioissa.

Teknologianeutraali ja tulevaisuuteen katsova sääntely mahdollistaa digitalisaation hyödyntämisen

63.–65. Asianajajaliitto kannattaa toimenpide-ehdotuksia, mutta näitä tulisi tarkastella kaikissa eri prosessilajeissa. Teknologian hyödyntäminen ja tietojärjestelmien kehittäminen on tärkeää ja nykyaikaiset järjestelmät tehostaisivat tuomioistuimen ja asiamiesten työtä. Uudistuksissa tulee kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota järjestelmien toimivuuteen, niiden lukumäärään (esimerkiksi AIPA ja HAIPA), oikeusturvan toteutumiseen ja oikeusvarmuuteen. Oikeudenhoidon digitalisaation osalta Asianajajaliitto viittaa myös myöhemmin kohdassa 97 aiheesta lausumaansa.

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

66. Asianajajaliitto katsoo, että valituslupajärjestelmän kehittämisen lähtökohta tulee olla oikeusturvan varmistaminen. Ylimpään tuomioistuimeen saapuvien asioiden määrän tai laadu ei tule olla itseisarvo, vaan tähän liittyvän kehittämisen tulee palvella nimenomaan oikeusturvan laadukkaan toteuttamisen lähtökohtia. Mikäli valituslupajärjestelmän laajentaminen vaikuttaa siten, että muutoksenhakijoiden asioiden käsittely nopeutuu ja/tai laatu paranee, voidaan valituslupajärjestelmän laajentamista pitää kannatettavana. Uudistuksen vaikutus ei saa kuitenkaan olla se, että oikeuksiin pääsy tosiasiallisesti vaarantuu.

Asianajajaliitto kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että valituslupajärjestelmän laajentaminen edellyttää myös taloudellista panostusta sekä hallinto-oikeuksiin että viranomaistoimintaan. Tämä koskee muun muassa tahdonvastaista huostaanottoa koskevia asioita. On varmistettava, että päätöksiä tekevillä viranomaisilla on taito ja resurssit tehdä lainmukaisia päätöksiä.

67. Asianajajaliitto pitää toimenpide-ehdotusta kannatettavana, sillä valitusoikeuden rajaamista tai laajoja valituskieltoja ei ylipäänsä voitane pitää toivottavina.

68. Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että tuomioistuimissa voimavarat kohdennetaan oikein ottaen huomioon esimerkiksi asioiden vaativuus tai kiireellisyysaste. Toimenpide-ehdotuksen näkökulmasta kannatettavampana voidaan kuitenkin pitää mahdollisuutta kehittää kokoonpanosääntelyä ehdotuksessa mainittujen esimerkkien osalta. Näin myös esteellisyyšnäkökohdat pystytään ottamaan paremmin huomioon.

69. Asianajajaliitto pitää sinänsä kannatettavana toimenpiteitä, jotka tähtäävät asioiden tehokkaampaan käsittelyyn hallinto-oikeuksissa. Hallinto-oikeuksien roolin kehittämistä aidoiksi muutoksenhakutuomioistuimiksi voidaan pitää perusteltuna. Toimenpide-ehdotuksessa mainitut esimerkit edellyttävät kuitenkin sitä, että myös viranomaisten päätöksentekoon kohdennetaan lisää resursseja. Näissä tilanteissa on kuitenkin huomattava, että esimerkiksi oikeusapua yksityiselle avustajalle saa lähtökohtaisesti vain tuomioistuinasiallisesti. Asianajajaliitto pitää välttämättömänä, että esimerkiksi huostaanottoasioissa ja mielenterveyslain mukaisissa asioissa toimenpiteen kohteena oleva henkilö saa tehokasta oikeusapua joka tapauksessa. Toimenpide-ehdotuksen tarkoituksena ei myöskään liene esimerkiksi valituskieltojen soveltamisalan laajentaminen.

70. Asianajajaliitto pitää kannatettavana sen selvittämistä, olisiko hallinto-oikeuksien alueellisesta toimivaltajaosta hyvä poiketa. Kuten toimenpide-ehdotuksessakin on todettu, asioiden keskittäminen vain yhteen tuomioistuimeen ei ole kuitenkaan toivottava kehityskaari. Turvapaikka-asioiden hajauttamista voidaan pitää perusteltuna etenkin, jos niiden käsittely nopeutuu ja suullisten käsittelyiden järjestäminen (ja niihin osallistuminen) helpottuu. On kuitenkin varmistettava, että

turvapaikka-asioita käsittelevissä hallinto-oikeuksissa on riittävää osaamista näiden asioiden käsittelyyn.

71. Asianajajaliitto pitää kannatettavana tuomioistuinten toimintaedellytysten turvaamisen varmistamista poikkeustilanteissakin. Menettelystä, jossa tällainen tilanne todetaan, on säädettävä erittäin tarkasti ihmisoikeusvelvoitteet ja oikeusturva huomioon ottaen.

72. On toivottavaa, että viranomaispäätöksenteon laatua kehitetään myös oikaisumenettelyn näkökulmasta, sillä esimerkiksi yksinkertaisten virheiden korjaamista koskevien asioiden ei pitäisikään päätyä hallintotuomioistuimiin asti. Toimenpide-ehdotuksessa on lisäksi pohdittu mahdollisuutta laajentaa HOL 2 §:n 3 momentissa tarkoitettujen lautakuntien käyttöalaa. Tässä yhteydessä on huomioitava, että päätöksenteon siiloutuminen voi osaltaan vaikuttaa laatua heikentävästi. On oikeusturvan kannalta välttämätöntä, että kynnys saada asia hallinto-oikeuden käsittelyyn ei nouse kohtuuttomasti. Edelleen oikeus tosiasialliseen oikeusapuun on näissäkin tilanteissa varmistettava.

73. Asianajajaliitto puoltaa hallinto-oikeuksien kokoonpanosäännösten uudistamista ottaen huomioon korkeimman hallinto-oikeuden tekemän lainsäädäntöaloitteen 19.5.2021 (H 270/21). Mitä tulee normaalia kevyempien kokoonpanojen käyttöönottoon normaaliolojen häiriötilanteissa, kuten ulkomaalaisasioiden määrän noustessa äkillisesti, Asianajajaliitto toteaa, että kuvatus kaltaisissa tilanteissa on korostettu tarve huolehtia oikeusvaltioperiaatteen toteutumisesta. Tällaisiin tilanteisiin tulisi ensisijaisesti varautua huolehtimalla hallinto-oikeuksien mahdollisuuksista saada tarvittavia lisäresursseja ja priorisoida eri asiaryhmiä eikä keventämällä kokoonpanoja.

78. Asianajajaliitto suhtautuu varauksellisesti ehdotukseen luopua mahdollisuudesta muutoksenhakuasian vireillepanoon sähköpostitse. Vähintäänkin on säilytettävä mahdollisuus asioiden vireillepanoon sähköpostitse, kunnes sähköisestä asiointipalvelusta ja sen toimivuudesta saatu riittävästi kokemusta, sekä säilytettävä mahdollisuus sähköpostin käyttöön toissijaisena asiointitapana mahdollisissa häiriötilanteissa. Asiassa on erityisesti huomioitava asianajotoimistojen tarpeet. Asiointipalvelu ei voi toimia vain henkilökohtaisilla tunnuksilla sidottuna yhteen henkilöön.

80. Asianajajaliitto vastustaa toimia, joilla kavennetaan varattomien ja vähävaraisten mahdollisuutta hakea muutosta asiassaan hallintotuomioistuimessa.

Asianajajaliitto katsoo, ettei nykytilana esitetty arvio siitä, että järjestelmä ei käytännössä kannustaisi muutoksenhakijaa harkitsemaan muutoksenhaun tarpeellisuutta, kun muutoksenhaku on mahdollista ilman kustannuksia, pidä paikkaansa.

Päätöksen muutoksenhausta tekee lähes aina oikeusoppinut, asianajaja, luvan saanut juristi tai julkinen oikeusavustaja. Päätös muutoksenhausta perustetaan lakiin, valituksen laatijan tietoon, taitoon ja kokemukseen, oikeustositseikkoihin, oikeuskäytäntöön ja asianajajia ja juristeja velvoittaviin lakeihin ja eettisiin ohjeisiin.

Valitustoimeksiantoa ei siten oteta perusteetta eikä valittaja itse koskaan päättä avustajan puolesta toimeksiannon laadinnasta, jos avustaja ei näe juridisia perusteita muutoksenhauulle.

Hallinto-oikeudet käsittelevät yksityisten ihmisten ja yhteisöjen valituksia viranomaisten hallintoasioissa tekemistä päätöksistä. Sen, että yksityinen ihminen tai yhteisö itse kirjoittaa valituskirjelmänsä esimerkiksi vammaispalvelupäätöksestä tai rakennuslupa- tai veroasiastaan tulee olla jatkossakin mahdollista myös varattomalle. Jos esimerkiksi lastensuojelupäätöksen asianosaiselta evätään jatkossa mahdollisuus valittaa, koska hänellä ei ole varaa satojen eurojen suuruiseen oikeudenkäyntimaksuun, puututaan oleellisesti muutoksenhakijan oikeusturvaan, kuten esimerkiksi lapsen edusta tehtyyn viranomaisarvioon.

Asianajajaliitto katsoo, että mikäli muutoksenhausta tehdään maksullinen varattomalle oikeusavun saajalle, tilanne muuttuu muutoksenhakujärjestelmän varattomia syrjiväksi ja yhdenvertaisuuden vaatimuksen vastaiseksi.

Hallinto-oikeudet ovat niitä instansseja, jotka toteavat, että viranomainen joko on tai ei ole toiminut lain mukaisesti asiassa. Tämän mahdollisuuden poistaminen käytännön syystä (varattomuuden vuoksi) yhdeltä muutoksenhakijajoukolta tekemällä se sille käytännössä mahdottomaksi, ei ole oikeusvaltiossa perusteltu eikä tavoiteltava tila. Asianajajaliitto katsoo, että oikeusturvan takaaminen kaikille yhtäläisesti edellyttää yhtäläistä puolustautumismahdollisuutta tuomioistuintasolla.

Myöskään hallintotuomioistuinten oma, saati yhteiskuntamme yleinen etu ei voi olla se, ettei jonkin muutoksenhakijaryhmän saamia viranomaispäätöksiä enää tarkasteltaisikaan tuomioistuintasolla, kun niitä ei sinne enää muutoksenhaun kautta saapuisi muutoksenhakijoiden varattomuuden takia.

Näkemyksistä, että valituksen tarpeellisuuden arviointiin vaikuttaisi oikeusavun maksuttomuus, ja että niitä juuri maksuttomuuden vuoksi tehtäisiin turhaan ja oikeuslaitosta tarpeettomasti kuormittavina, on Asianajajaliiton käsityksen mukaan väärä. Valituksen tarpeellisuuden arvioinnin tekee edellä kuvatusti siis yleensä oikeusoppinut ja joissakin tapauksissa siis valittaja itse. Kummassakaan tilanteessa valitusta ei laadita sen vuoksi, että se on varattomalle valittajalle maksutonta.

Ylipäätään jos valitus on kuitenkin täysin perusteeton, on tämä tuomioistuimessa helposti havaittavissa oleva seikka ja siten valituksen käsittelyyn kuuluu vain vähäisesti resursseja.

Hallintotuomioistuimen päätöksen lopputuloksen ennakkointia ei voida myöskään koskaan tehdä siinä määrin, että olisi mahdollista todeta tietyntyyppisissä tapauksissa ratkaisun aina olevan tuomioistuimessa joka tapauksessa sama. Esimerkiksi ulkomaalaisoikeuden alalla on tiuhaan tapauksia, joissa aiemmin tehtyjä kielteisiä päätöksiä kumotaan hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa sellaisissakin tapauksissa, joissa ensiasteen päätöksentekijä on katsonut hakemuksen uusintahakemukseksi tai ilmeisen perusteettomaksi. Tilanne lähtövaltiossa tai valittajan henkilökohtainen tilanne on voinut muuttua tavalla, joka johtaa väistämättä uuteen päätösarvioon ja lopputulemaan.

Kansainvälisen suojelun ala onkin yksi esimerkki alasta, joka on jatkuvan muutoksen kohteena muun muassa hakijan lähtömaatiedon radikaalien nopeiden muutosten vuoksi. Tilanteissa, joissa kyseessä saattaa olla kansainvälisen suojelun hakijan henki, tulee olla mahdollisuus käyttää muutoksenhakuoikeutta kansallisessa oikeusasteessa, vaikka hakija olisi varaton. Jos esimerkiksi varattomalta kansainvälisen suojelun hakijalta evätään käytännön mahdollisuus käyttää muutoksenhakuoikeuttaan tekemällä siitä osinkaan maksullista, ja koska hän ei itse edes käytännössä kykene valitustoimeksiantoa esimerkiksi kieli-, luku-, tai kirjoitustaidottomuuden vuoksi hoitamaan, oikeusjärjestelmämme kulmakivi – oikeusturvavaatimus – ei toteudu. Oikeudenkäytölle on tällöin rakennettu este.

Asianajajaliitto vastustaa myös toimenpiteenä (80.) ilmoitettua arviointiehdotusta siitä, voisiko jossakin tietyissä tilanteissa asianosaisella olla velvollisuus maksaa oikeudenkäyntimaksu etukäteen ja olisiko määriteltävissä jokin oikeusastekohtainen vähimmäisomavastuu oikeusavusta huolimatta. Oikeusvaltion peruselementtejä, kuten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja puolustautumiseen sekä oikeusturvaan ei tule murentaa määrittämällä vähimmäisosavastuumaksuja tai velvollisuutta maksaa oikeudenkäyntimaksuja varattomille, jotka eivät kykene niitä maksamaan. Maksuvaatimuksella romutettaisiin koko oikeusapujärjestelmän perusidea – mahdollistaa kaikille lainkäyttöpiirissämme oleville oikeusturva oikeusjärjestelmämme edellyttämällä tavalla.

81. Asianajajaliitto pitää järkevinä ja kannatettavina oikeuslaitostyöryhmän alustavissa toimenpideehdotuksissa kohdissa 81 ja 154 mainittuja tavoitteita ja keinoja, joilla voitaisiin tarpeen mukaan siirtää asioita hallintotuomioistuinten välillä ja toisaalta mahdollistaa henkilöstön liikkuvuutta tuomioistuinten välillä.

82–85. Asianajajaliitto pitää kokonaisuudessaan kannatettavana tuomioistuinten sähköisten toiminnan kehittämistä sisäisesti, mutta tarkastelu tulisi olla koko tuomioistuinlaitosta koskeva ei vain hallintoasioihin rajoittuva. Tekoälyn käyttöä koskien on pidettävä selvänä, että tekoälyä voidaan käyttää vain tukitoimintojen apuna ja varsinaisen päätöstoiminnan tulee olla sekä nimellisesti, että myös tosiasiallisesti ihmisen tekemä.

86. Asianajajaliitto pitää välttämättömänä, että käyttöön saadaan sellainen asiointipalvelu, joka on aidosti käyttökelpoinen myös asiamiehille. Palvelussa tulee olla sekä asiakirjanhallinta, että vireyttämistoiminnot. Tämänhetkinen tilanne, jossa asioita hoidetaan pääosin suojatulla sähköpostilla, aiheuttaa jatkuvasti ongelmia asioiden sujuvaan hoitamiseen. Tältä osin Asianajajaliitto viittaa myös oikeudenhoidon digitalisaatiosta myöhemmin kohdassa 97. lausumaansa.

87. Asianajajaliitto pitää välttämättömänä, että käyttöön kehitetään asiointipalvelu, joka ei ole sidottu asiamiehen henkilökohtaiseen tunnistamiseen. Asiointipalvelu jää tyngäksi, jos valituksia, jotka lain mukaan on vireytettävä viranomaiseen, ei suoraan hallinto-oikeuteen, ei saada mukaan järjestelmään.

88. Tavoite selkeämmästä ja nopeammasta oikeudenkäyntimenettelystä on julkisia hankintoja koskevien lainsäädännön tavoitteiden näkökulmasta kannatettava. Asian arvioinnin rajoittamisessa valituksessa esitettyihin seikkoihin on sinällään menettelyn tehokkuutta parantava keino. Asianosaisten oikeussuojan varmistamiseksi on kuitenkin huomioitava, ettei valittajalla ole aina valitusta laatiessaan tiedossa kaikkia relevantteja asiakirjoja ja valitusperusteita. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettavan lain 14 §:n mukainen tiedonanto tulee tehdä kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Valittaja voi siis saada asiakirjat haltuunsa vasta valitusajan päättymisen jälkeen, jolloin valituksen perusteita voi olla tarpeen täydentää. Toimenpide-ehdotus edellyttäisi siten muutoksia ainakin kyseiseen lakiin.

89. Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana.

90. Asianajajaliitto katsoo, että ehdotuksen toimeenpano edellyttäisi sitä, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto toimisi kollegiona, koska perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossa PeVL 14/2018 – HE 9/2018 vp seuraavasti: Perustuslain 21 §:ssä säädettyjen oikeusturvan ja ennen muuta asianmukaisen menettelyn takeiden ja niiden tarkoitusperien voidaan katsoa olevan seuraamusmaksutilanteissa erityisen korostuneita. Määräämismenettelyn asianmukaisuutta, riippumattomuutta ja puolueettomuutta perustuslain 21 §:n edellyttämällä tavalla turvaa se, että seuraamusmaksun määräämisestä päättäminen säädetään monijäsenisen elimen toimivaltaan kuuluvaksi.

Lisäksi asianajan ja päämiehen välisen kommunikoinnin luottamuksellisuus tulisi turvata tehokkaasti. Asianajajaliitto tuo esiin, että nykytilanne ei turvaa kyseistä puolustautumisoikeutta Kilpailu- ja kuluttajaviraston tutkinnassa, koska ei ole olemassa tehokasta keinoa saattaa erimielisyys suojattavan kommunikaation laajuudesta tuomioistuimen tutkittavaksi. Mikäli Kilpailu- ja kuluttajavirasto saisi toimivallan laajennuksen, esille tuotu oikeusturvapuute korostuisi entisestään.

91. Asianajajaliitto pitää ehdotusta kannatettavana, jos toimivaltaa laajennetaan.

92. Asianajajaliitto kannattaa selvitystä.

93. Asianajajaliitto pitää tätä toimenpidettä kannatettavana. Lisäksi huomioitavaksi jo tässä vaiheessa, että tässä ei ole kyse vain työtuomioistuimen ja yleisen tuomioistuimen välisestä toimivallanjaosta, vaan myös hallintotuomioistuimen ja yleisen tuomioistuimen välisestä toimivallanjaosta. Virkasuhteeseen liittyvät asiat, kuten kunnan viranhaltijan tai valtion virkamiehen irtisanomisen lainmukaisuus, tulee käsiteltäväksi hallintotuomioistuimessa. Erityisesti toimivaltajako korostuu silloin, kun irtisanomiseen liittyvää väite syrjinnästä, jolloin syrjintäväite, joka tulee käsiteltäväksi hallintotuomioistuimessa ja sen lisäksi mahdollisesti yleisessä tuomioistuimessa yhdenvertaisuus- tai tasa-arvolain mukaisen hyvitystriidan yhteydessä. Tämä toimivaltajako voi johtaa siihen, että syrjintäkysymys ratkaistaan kahdessa tuomioistuimessa hyvin eri tavalla.

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

97. Asianajajaliitto pitää välttämättömänä sähköisten järjestelmien kehittämistä osana oikeudenhoidon kehittämistä. Asianajajaliitto on tuonut esiin, että myös oikeudenhoidon alalla tulisi olla niin sanottu oikeudenhoidon omakanta, joka tarjoaisi tietoa prosesseista, niiden käsittelyvaiheesta ja aikataulutuksesta asianosaisille avustajineen sekä mahdollistaisi tehokkaan ja tietoturvallisen viestinnän kaikkien oikeudenhoidon osapuolten välillä. Asianajajaliitto pitää kestävämmänä nykyistä tilannetta, jossa asiointi tuomioistuimien ja osapuolten sekä näiden avustajien välillä tapahtuu pääosin sähköpostin välityksellä. Nyt digitointia on käsitelty eri alatyöryhmien prosessilajeja ja tehtäviä koskien erikseen, kun tarkastelu pitäisi tehdä koko oikeudenhoitoon, ja siksi Asianajajaliitto pitää toimenpide-ehdotukseen 160 kirjattua OmaOikeus-palvelua erittäin kannatettavana, mutta sen tulisi sisältää myös tähän kohtaan kirjatut huomiot.

Sähköpostin käyttö oikeudenhoidossa on omiaan kuormittamaan tuomioistuimia moninaisten kyselyjen ja tiedustelujen muodossa, jotka suoritetaan puhelin- tai sähköpostitiedusteluina kanslioihin, asiakaspalveluun tai yksittäisille asioiden käsittelijöille. Asianajajaliitto pitää automaation hyödyntämistä lähtökohtaisesti kannatettavana. Asianajajaliitto nostaa esiin, että sähköisten järjestelmien ja automaation kehittämisen ja lisäämisen tulee tähdätä selkeisiin ja kuormitusta vähentäviin prosesseihin tavoitteena henkilöstöä kuormittavan työmäärän vähentäminen.

Nykyisen palvelurakenteen toimivuuden osalta, josta muistioon on kirjoitettu, onko tarkoituksenmukaista, että oikeudellisia palveluja tarjoavat asianajajat, luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ja julkiset oikeusavustajat, mutta ei ole esitetty, mikä nykyjärjestelmälle olisi vaihtoehtona yksityisten avustajien osalta. Asianajajaliitto katsoo, että pitkällä aikavälillä tulisi pyrkiä ratkaisuun, joka on kaikkien oikeusturvan tarpeessa oleville selkeä ja jossa myös kuluttajansuojanäkökulmat on huomioitu nykyistä paremmin. Kuitenkin, mikäli esimerkiksi suomalaista avustajajärjestelmää lähdetään kokonaisuudessaan arvioimaan uudestaan, tulee tähän prosessiin varata riittävä aika ja resurssit nimenomaisella Suomen hallitusohjelmaan saatavalla

kirjauksella. Asianajajaliitto painottaa, että joka tapauksessa oikeudellisten avustajien, samoin kuin koko oikeuslaitoksen, riippumattomuus tulee turvata niin lainsäädännössä sekä budjettiratkaisuin. Riippumattomuus on perusedellytys oikeudenhoidon toteuttamiselle ja jokaisen oikeuksiin pääsemiselle. Julkisten oikeusavustajien työhyvinvointi tulee muistiossa esitetysti huomioida jatkossa paremmin.

98. Asianajajaliitto pitää yksityisten avustajien käytön laajentamista ulkoprosessuaalisissa asioissa kannatettavaa erityisesti seuraavissa asiaryhmissä: lapsiasiat, lastensuojeluasiat ja tietyt muut hallintoasiat, riita-asiat. Asianajajaliitto katsoo, että erityisosaamisen perusteella tapahtuva tehtävienjako sekä yhteiset työjonot voisivat tehostaa myös oikeusaputoimistojen toimintaa. Asianajajaliitto pitää myös hakemusten ja -päätösten automatisointia kannatettavana.

99. Asianajajaliitto pitää yksityisille oikeusavustajille maksettavien palkkioiden alhaista tasoa erittäin ongelmallisena laadukkaiden oikeudellisten palveluiden tarjoamiseksi sekä maantieteellisen kattavuuden turvaamiseksi. Kohtaan 99 tulisi erikseen kirjata se, että oikeusapupalkkion määrää on viimeksi tarkistettu asetuksella 820/2013, joka on tullut voimaan yli kymmenen vuotta sitten, 1.1.2014. Nyt nopeasti lukiessa saattaa syntyä virheellinen käsitys, että myös yksityisille oikeusavustajille maksettavan palkkion korotus on tehty 1.1.2024, mikä ei pidä paikkaansa.

Asianajajaliitto tuo esiin, että oikeusapupalkkioiden tasossa on kysymys myös suurissa määrin yksilöiden oikeuden saatavuuteen ja oikeusturvaan liittyvistä näkökulmista. Jo vuoden 2022 oikeudenhoidon selonteosta (Valtioneuvoston julkaisuja 2022:67) ilmenevällä tavalla esimerkiksi rikosoikeudellisissa asioissa suomalainen oikeusapujärjestelmä nojaa vahvasti yksityisiin avustajiin, jotka ottavat oikeusapuasioita hoitaakseen. Yksityisille oikeusavustajille maksettava palkkio on nostettava tasolle, jolla varmistetaan se, että yksityisten toimijoiden on jatkossakin kannattavaa ja taloudellisesti mahdollista ottaa oikeusapuasioita hoitaakseen, ja oikeusapuasioita hoitamaan saadaan kokeneita osaajia, ei vasta uransa aloittaneita. Asianajajaliitto tuo esiin, että mikäli palkkioiden riittävää tasoa ei varmisteta, uhkana on, että oikeusapuasioiden hoitamisesta tulee inflaation myötä kannattamatonta toimintaa eikä uusia tekijöitä erikoistu yksityisten oikeusapuasioiden hoitamiseen. Saman aikaisesti jäljelle jäävät avustajat joutuvat valitsemaan hoitamansa asiat puhtaasti asiakkaan maksukyvyyn perusteella..

Kuvattua kehityskulkua voidaan pitää merkittävästi osapuolten välistä eriarvoisuutta kasvattavana sekä valtakunnallista palvelujen saatavuutta rajoittavana ongelmana. Lisäksi Asianajajaliitto ehdottoman välttämättömänä, että samassa yhteydessä järjestelmään rakennettaisiin myös menettely, jolla varmistetaan että yksityisille avustajille maksettavat oikeusapupalkkiot pysyvät tulevaisuudessa kestäväällä tasolla eikä esimerkiksi nykyisen kaltaista tilannetta, jossa palkkioihin ei ole tehty minkäänlaisia korotuksia vuoden 2014 jälkeen, pääse syntymään tulevaisuudessa. Muun muassa näistä syistä Asianajajaliitto on tehnyt oikeusministeriölle aloitteen oikeusapupalkkioiden tason korottamiseksi 175 euroon tunnilta. Palkkion lisäksi tulisi arvioida myös matkakorvausperusteita maantieteellisesti kattavan oikeusapujärjestelmän ylläpitämiseksi ja oikeusturvan takaamiseksi valtakunnallisesti. Yksityisille avustajille maksettavan palkkion osalta on lisäksi huomioitava, että avustajien palkkioiden leikkaaminen tuomioistuimissa sekä perinteisesti

sovellettava viiden tunnin valmistelu-aika yksinkertaisissa rikosasioissa käytännössä heikentää käytännössä jo ennestään liian matalaa palkkiotasoa.

Asianajajaliitto pitää kannatettavana myös oikeusavun tulorajojen ja oikeusturvavakuutusten tarkasteluun liittyviä ehdotuksia. On kestävämpää, että toimeentulotuen varassa oleva henkilö saa oikeusapupäätöksen, johon sisältyy omavastuu. Asianajajaliitto katsoo, että nykyisessä järjestelmässä väliinputoajiksi jää keskituloiset, joilla ei ole oikeutta oikeusapuun, riittäviä taloudellisia resursseja täysin yksityisiin palveluihin tai oikeusturvavakuutuksiin liittyvien ongelmien takia mahdollisuutta kattavaan vakuutusturvaan.

Oikeusturvavakuutuksista Asianajajaliitto nostaa vielä esiin, että nykyisiin oikeusturvavakuutuksiin liittyy myös ongelmallisia rajoituksia, jotka ovat omiaan estämään sovinnon syntymistä asioissa, joissa sovinto olisi mahdollinen, sekä toisaalta saattavat joissain tilanteissa pakottaa asioiden käsittelyn täysimittaisesti tuomioistuimen menettelyssä, sillä vakuutuskorvaukset ovat sidottuja asioiden saattamiseen riittäviksi tuomioistuimissa ja asioiden edistämiseen pääkäsittelyvaiheeseen saakka. Tämä ei ole kokonaisuuden kannalta kestävä ja oikeusturvavakuutusten sääntelyä kuluttajien oikeusturvan parantamiseksi tulisi pohtia.

Vaikka Asianajajaliitto lähtökohtaisesti suhtautuu positiivisesti uusiin avauksiin ja tavoitteeseen kehittää oikeusapujärjestelmää Asianajajaliitto ei kannata esitystä oikeusavun ”Kela-korvauksesta”. Asianajajaliitto katsoo, että tulorajoihin perustuva järjestelmä jossa, oikeudellisesta avusta maksetaan kantokyvyn mukaan on hyvä lähtökohta järjestelmän kehittämiseksi ja tämän tulisi säilyä peruslähtökohtana. Asianajajaliitto nostaa esiin, että puolustajan sekä oikeudenkäyntiavustajan saa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 a §:n mukaan jo varallisuudesta riippumatta, joten oikeusapuasioiden ”Kela-korvausjärjestelmä” ei Asianajajaliiton käsityksen mukaan vastaisi todelliseen tarpeeseen ja tulisi todennäköisesti valtiolle erittäin kalliiksi. Asianajajaliitto katsoo, että yksityistä oikeudellista neuvontaa on saatavilla varsin kattavasti eri tavoin tuloista riippumatta, mutta oikeudenkäyntien kustannukset tulisi jatkossakin suhteuttaa jatkossakin varallisuusarvoon. Sen sijaan Asianajajaliitto pitää edellä lausutulla tavalla erittäin kannatettavana tulorajojen nostaminen ja esimerkiksi porrastuksen lisäämistä.

100. Asianajajaliitto viittaa alussa ja kohdassa 97 sekä 160 lausumaansa oikeudenhoidon digitaalisaation ja digitaalisten palvelujen kehittämisen tärkeydestä. Asianajajaliitto korostaa, että kehitystyössä on ensiarvoisen tärkeää huomioida asiakkaiden lisäksi myös asiakkaiden oikeudelliset avustajat ja asiamiehet, joiden osalta tulee varmistaa kaikkien osapuolten tasapuolinen ja riittävä pääsy tietoihin. Asianajajaliitto huomauttaa, että asiassa on erityisesti oikeusprosessien osalta kyse myös niin sanotun equality of arms -periaatteen toteutumisesta, eikä voida pitää hyväksyttävänä, että esimerkiksi rikosasiassa pääsy tietojärjestelmiin ja rajapintoihin olisi ainoastaan tuomioistuimella, syyttäjällä ja esitutkintaviranomaisella. Asianajajaliitto pitää erittäin kannatettavana niin sanotun oikeudenhoidon omakannan kehittämistä siten, että myös oikeudenhoidon asiakkaat voisivat seurata ja asioida oikeudellisiin asioihinsa liittyen sähköisesti tietoturvallisia järjestelmiä ja ratkaisuja hyödyntäen sekä pitää siksi hyvänä kirjausta OmaOikeus-palvelusta toimenpide-ehdotuksessa 160.

101. Asianajajaliitto pitää ehdottoman kannatettavana vain viranomaisten ja ammattilaisten käyttöön tarkoitettujen sähköistä asiointikanavaa, jossa voisi olla myös viestinnällisiä ominaisuuksia kuten viestit käyttäjille tai päivystys-chat. Asianajajaliitto katsoo, että avustajien on tärkeätä saada ajantasaisista tiedoista viranomaisilta, ja tämä toteutuu tällä hetkellä varsin vaihtelevasti. Asianajajaliitto nostaa esiin esimerkiksi tarpeet saada viranomaistoimijoita kiinni niin sanottujen päivystysaikojen ulkopuolella. Tämä tulisi huomioida siten, että avustajat pääsisivät laajemmin kontaktiin sidosryhmien kanssa kuin kansalaiset, ja avustajille olisi myös tarjolla laajemmin tietoja esimerkiksi asian etenemisestä. Tämä vähentäisi jo edellä kohdassa 97 todetulla tavalla tarpeettomien kyselyjen tarvetta ja siten toisi myös kustannussäästöjä.

Asianajajaliitto kannattaa eri sektoreilla toimivien viranomaisten välisen vuorovaikutuksen sekä prosessien, järjestelmien ja toimintatapojen yhdensuuntaista kehittämistä. Tällä hetkellä edes saman viraston sisällä toimintatavat eivät välttämättä ole yhdenmukaiset, ja tämä on omiaan hidastamaan ja hankaloittamaan kaikkien osapuolten toimintaa. Näin ollen yhtenäiset toimintamallit esimerkiksi asiakirjojen toimittamisen, tiedonantojen, muiden vastaavien menettelyjen suhteen olisivat omiaan nopeuttamaan ja tehostamaan toimintaa. Asianajajaliitto tuo esille, että tällä hetkellä esimerkiksi poliisilaitoksista toimittaa pöytäkirjat puolustajille ja määrätyille avustajille asianmukaisesti, mutta valitettavasti osa laitoksista ei näin toimi. Tämä johtaa siihen, että esitutkintalain (805/2011) säännöksistä huolimatta avustajat joutuvat erikseen kyselemään asiakirjojen perään, tai saa tiedon paljon myöhemmin pöytäkirjan valmistumisesta, kuin olisi suotavaa.

102. Asianajajaliitto suhtautuu varauksella varahenkilöpoolien tai heittovirkkojen käyttöönottoon ja tarkoituksenmukaisuuteen, sillä valtio käyttää nyt jo oikeudenhoidossa liialti määräaikaista virkoja, jotka ovat huonoimmissa tapauksissa ainoastaan kuukauden mittaisia. Lyhyet virkamääräykset voivat myös vaarantaa esimerkiksi tuomarin tai syyttäjän riippumattomuuden. Muilta osin Asianajajaliitto kannattaa esitettyä.

104. Asianajajaliitto ei kannata julkisten oikeusavustajien päivystysjärjestelmän luomista, jolla pyrittäisiin mahdollistamaan nykyistä useammin myös vaativien rikosasioiden ohjautumisen julkisessa oikeusavussa hoidettaviksi ja tarjoaisi sitä kautta mahdollisuuden ammatilliseen kehittymiseen sekä rikosasioihin erikoistumiseen. Sen sijaan mallia tulisi katsoa esimerkiksi Ruotsista, jossa on varmistettu, että vakavampia rikosasioita hoitavat vain kokeneimmat asianajajat rikoksesta epäillyn tai syytetyn oikeusturvan varmistamiseksi (ks. <https://www.advokatsamfundet.se/Nyhetsarkiv/2024/september/kvalifikationskrav-for-uppdrag-som-offentlig-forsvarare/>).

Asianajajaliitto katsoo, että tämänkaltainen järjestelmä ei toisi kustannussäästöjä, sillä päivystäville oikeusavustajille pitäisi maksaa päivystysajalta ja päivystystä olisi järjestettävä myös viikonloppuisin. Samanaikaisesti erityisesti vaativien rikosasioiden hoitamisessa korostuu ammatillinen osaaminen, joka edellyttäisi merkittävää resursointia oikeusavustajien kouluttamiseen, jotta voitaisiin varmistua

kaikista vaativien rikosasioiden asiakkaiden riittävästä oikeusturvasta. Tästä huolimatta voidaan perustellusti esittää näkemys, että julkisten oikeusavustajien ammatillista kehittymistä ja rikosasioihin erikoistumista ei tule tehdä esimerkiksi jo vapautensa menettäneen epäillyn oikeusturvan kustannuksella. Asianajajaliitto katsoo, että vakavien rikosasioiden määrä ei ole niin merkittävä, etteivätkö näihin asioihin erikoistuneiden yksityisten avustajien määrä riittäisi niitä kattamaan. Tämän lisäksi nykyisessä järjestelmässä tuomioistuimet valvovat tehokkaasti kustannustasoa. Asianajajaliitto toteaa, että ottaen huomioon käytettävissä oleva resurssit ja esimerkiksi yksityisille oikeusavustajille maksettavan palkkion taso, tulisi varoja priorisoida sen varmistamiseen, että nykyisin vaativiin rikosasioihin erikoistunut ja niitä hoitava laaja yksityisten avustajien joukko voi jatkaa asioiden hoitamista kannattavana toimintana myös tulevaisuudessa.

Asianajajaliitto kuitenkin kannattaa asiaryhmien eriyttämistä eri avustajille julkisen oikeusavun sisällä.

106. Asianajajaliitto kannattaa esitettyä tavoitetta, joka korostaa sovinnollisen ratkaisun löytymistä sekä yleisesti sovittelun laajentamista prosessien varhaisempiin vaiheisiin.

107. Asianajajaliitto kannattaa esitettyä.

108. Edellä kohdassa 97 todetuina tavoin Asianajajaliitto katsoo, että pitkällä aikavälillä suomalaista avustajakenttää tulisi kehittää siten, että järjestelmä olisi kaikille oikeusturvan tarpeessa oleville selkeä ja jossa myös kuluttajansuojanäkökulmat on huomioitu nykyistä paremmin. Asianajajaliitto jakaa näkemyksen siitä, että kolmen eri oikeudellisen avustajaryhmän erillinen sääntely ja osittain toisistaan eroava valvonta on omiaan luomaan epäselvyyksiä ja väärinymmärräyksiä erityisesti yksityisasiakkaille, mutta myös yrityksille. Asianajajaliitto kuitenkin korostaa kuitenkin, että mikäli esimerkiksi suomalaista avustajajärjestelmää lähdetään kokonaisuudessaan arvioimaan uudestaan, tulee tähän prosessiin varata riittävä aika ja resursointi.

Asianajajaliitto kannattaa riippumattomuudesta asianajajalaitoksesta ja avustajakunnan riippumattomuudesta säättämistä perustuslaissa kuten tuomioistuimista, tuomioistuinlaitoksesta, syyttäjistä ja syyttäjälaitoksesta. Riippumaton asianajajakunta ja asianajajalaitos on osa Euroopan unionin oikeusjärjestystä ja Suomen tulisi oikeusvaltiona varautua siten, että jokainen oikeusvaltiomme osa-alue on riittävän kestävä ja suojattu myös erilaisia kriisitilanteita varten. Lisäksi tulisi arvioida tarve kirjata oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin liittyvä asianajosalaisuus perustuslakiin.

109. Asianajajaliitto viittaa julkisten oikeusavustajien päivystysjärjestelmän osalta edellä kohdassa 104 lausumaansa eikä kannata esitetyn järjestelmän luomista. Asianajajaliitolla ei ole muita osin lausuttavaa esitettyyn.

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

Asianajajaliitto jakaa viidennen alatyöryhmän asettaman vision ja tavoitteet. Tavoitetilassa mahdollisimman moni kansalainen selviytyy velvoitteistaan, ja ulosoton asianosaiset luottavat oikeuksiensa toteutumiseen ulosottomenettelyssä.

Ulosottolaitoksen kehittymistä ja uudistamista koskevassa jaksossa on mainittu mahdollisuus siirtää esimerkiksi velkajärjestelyihin ja riidattomiin velkomuksiin liittyviä tehtäviä ulosottolaitoksen hoidettavaksi. Asianajajaliitto kiinnittää tältä osin huomioita velallisen oikeussuojan tarpeeseen, mikä edellyttäisi riittäviä resursseja ja koulutusta tuomioistuinlaitokselle aiemmin kuuluneiden tehtävien siirtämiseksi eri viranomaisten hoidettavaksi.

Asianajajaliitto lausuu lisäksi strategisista tavoitteita ja niihin liittyvistä yksittäisistä toimenpide-ehdotuksista seuraavaa.

”Oikeusturva toteutuu”

Asianajajaliitto toteaa, että ulosottomiesten ratkaisut saman tyyppisissä asioissa eroavat nykytilanteessa usein merkittävästikin. Esimerkiksi turvaamistoimiasioissa asetettavien hakijavakuuksien määräämisessä on huomattavaa vaihtelua samankin ulosottoviraston eri ulosottomiesten tai voutien välillä. Asianajajaliitto yhtyy siis oikeuslaitostyöryhmän kirjaamaan tavoitteeseen pyrkiä riittävällä koulutuksella, ohjauksella ja sääntelyllä yhtenäistämään käytäntöjä.

114. Asianajajaliitto näkee oikeussuojanäkökulmista perusteltuna mallin, joka mahdollistaa ulosottomiesten erikoistumisen erityisesti harvemmin toistuvien ja monimutkaisempien asioiden osalta. Pohdittavaksi myös kysymys siitä, voisiko tietynlaiset asiat keskittää vain joihinkin isompiin ulosottovirastoihin riittävän osaamisen ja johdonmukaisen ratkaisukäytännön varmistamiseksi.

Ulosottomiesten palkkamallin tulee tukea oikeussuojan toteutumista kaikissa asioissa.

”Harmaata taloutta ja talousrikollisuutta torjutaan”

Asianajajaliitto puoltaa asettuja tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia.

”Ulosottolainsäädäntö on ymmärrettävä, toimiva ja ajantasainen”

Asianajajaliitto puoltaa kaikenlaisia sääntelyn yksinkertaistamiseen liittyviä tavoitteita. Sääntelyn tulee kuitenkin riittävällä tavalla huomioida yksittäisten tapausten erityispiirteet, jotta yksittäisen ulosoton asiakkaan oikeussuoja toteutuu.

”Ylivelkaantumista ennaltaehkäistään”

Asianajajaliitto viittaa velkaantumisen ennaltaehkäisyyn liittyviin yleisiin tavoitteisiin ja katsoo, että riittävien resurssien varaaminen asiantuntevan ja tasapuolisen neuvonnan tarjoamiseksi on tärkeää. Tällaisen neuvonnan tulisi olla tarjolla yksityishenkilöiden lisäksi toiminimi- ja pk-yrityksille. Asianajajaliitto ei ota kantaa siihen, onko ulosottolaitos oikea toimija nimenomaan ennaltaehkäisevässä neuvonnassa, vai tulisiko tällainen neuvonta keskittää jollekin muulle toimijalle.

”Asiointikokemus ulosotossa on hyvä”

Asianajajaliitto yhtyy tavoitteeseen, jonka mukaan palveluiden tulee vastata tarpeita ja niitä tulee tuottaa kustannustehokkaasti. Yleisellä tasolla todetaan toimepide-ehdotuksista, että vaikkakin tekoälyn ja muun kehittyneen tekniologian hyödyntäminen tulee jatkuvasti arvioida, olisi henkilökohtaisen neuvonnan ja palvelun järjestämisen ylläpitämistä pitää tavoiteltavana.

125. Asianajajaliitto pitää tärkeänä kattavan toimipaikkaverkon ylläpitämistä ja kehittämistä henkilökohtaisen palvelun turvaamiseksi. Etäasioinnin kehittämisellä voitaisiin parantaa palvelujen saatavuutta.

130. Asianajajaliitto pitää oikeana tavoitteena mahdollisuuksien mukaan automatisoida ulosoton asiakaspalvelua. Vastaavan ulosottomiehen järjestelmästä luopumisen osalta todetaan, että asiakkaan sekä tehokkuuden näkökulmasta ihanteellista olisi, että sama henkilö vastasi asiakkaan asiasta. Mikäli vastaavan ulosottomiehen järjestelmää ei saada organisoitua siten, että sama henkilö käytännön tasolla vastaa asiakkaan asiasta tai tämä aiheuttaa työpaineen kasautumisen epätasaisesti, voisi työpinoihin työvaiheen perusteella siirtyminen olla kannatettavaa. Erikoistumisen hyödyntäminen on kannatettava tavoite.

”Ulosottolaitos kehittyy ja uudistuu”

Asianajajaliitto puoltaa tavoitetta kehittää tietojärjestelmiä ja hyödyntää digitalisaation tuomia mahdollisuuksia. Kannatettava tavoite on tehokkuuden lisääminen teknisiä rahapintoja hyödyntäen.

Digitaalisessa tiedonsiirrossa ja automaation hyödyntämisessä on huomioitava tietoturvan vaatimukset.

”Ulosottoasioiden kiertonopeutta selvitetään ja hillitään”

Tavoite virtaviivaistaa ulosottomenettelyä on kannatettava. Tältä osin järjestelmän yksinkertaistaminen ja ulosottoasioiden epätarkoituksenmukaisen kierron vähentäminen ovat kannatettavia toimenpiteitä. Asiakkaan näkökulmasta helposti ymmärrettävä ja selkeä järjestelmä ovat omiaan lisäämään myös asiakkaan oikeusturvaa.

”Ulosottolaitoksella on valmius ottaa vastaan uusia tehtäviä”

Asianajajaliitto toteaa, että oikeusvaltiossa tuomiovallan käyttö on rajoitettua ja sen on perustuttava voimassa oleviin lakeihin, jotka suojaavat yksilöiden oikeuksia. Yksi oikeusvaltion olennaisista tunnusmerkeistä on riippumaton tuomioistuinlaitos. Riippumaton tuomioistuin tarkoittaa oikeuslaitosta, joka toimii itsenäisesti ilman ulkopuolista vaikutusta tai painostusta. Tämä riippumattomuus on keskeinen osa oikeusvaltiota ja demokratiaa, ja se takaa oikeudenmukaisen käsittelyn kaikille osapuolille. Tuomioistuinten riippumattomuus on perustuslaissa vahvistettu. Asianajajaliitto pitää oikeusturvan kannalta ensiarvoisen tärkeänä lainkäyttövallan säilymistä riippumattomilla tuomioistuimilla ja erillään täytäntöönpanovallasta.

144. Velkajärjestelyn maksujärjestelmän vahvistamisen oikeusvaikutukset tulisi kartoittaa huomioiden sen, että tällä hetkellä tuomioistuimen vahvistuspäätös on muutoksenhakuelpoinen ratkaisu.

145. Riidattomien velkomusasioiden osalta todetaan, että tuomiovallan siirtäminen riippumattomilta tuomioistuimilta ei ole Asianajajaliiton näkemyksen mukaan kannatettava toimenpide. Mikäli vahvistamismenettelyä harkittaisiin, tulisi oikeusturvan totetuminen varmistaa tuomioistuin käsittelyyn tarvittaessa ohjaamisella tai muulla menettelyllä.

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

160. Asianajajaliitto jakaa muistiossa esitetyn näkemyksen siitä, että oikeuslaitoksen järjestelmät ovat osin vanhentuneita ja uudet järjestelmät eivät kaikilta osin tue tehokasta työskentelyä tai laadukasta palvelua ja että tällä hetkellä teknologian hyödyntämisessä ollaan jäljessä sekä viittaa alussa sekä edellä kohdassa 97 mainittuun. Asianajajaliitto nostaa tässä kohdin esiin myös aiemmin esitutkinta-aineiston tallentamista sähköiselle ja tietoturvalliselle alustalle koskevan kohdan kommentin eri ministeriöiden välisen yhteistyön tarpeesta ja mahdollisuudesta saattaa hanke osaksi Suomen hallitusohjelmaan kirjattuja digitalisointitavoitteita.

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

-

Enne Heidi
Suomen Asianajaliitto